

Studijní shrnující text vyučujícího k 4. semináři OVp109 Občan a právo

Právnícké profese. Povolání související s právem.

Právnícké profese a s právem související profese

Právnícká profese je profese, pro jejíž výkon je vyžadována odborná právní kvalifikace (soudce, státní zástupce, advokát, notář, exekutor, podnikový právník či právník ve veřejné správě). Některé profese jsou s právem běžně spojovány, ale pro jejich výkon není nutné odborné právní vzdělání (insolvenční správce, mediátor či rozhodce).

Právníkem je každý, kdo absolvuje vysokoškolské vzdělání – v České republice pouze jednooborový pětiletý studijní program, který lze získat na právnických fakultách v Praze, Brně, Olomouci a Plzni. Absolvováním se získává titul Mgr. Na fakultách je možno studovat také řadu bakalářských studijních programů ukončených titulem Bc., nicméně takoví absolventi nejsou právníci, ale mají vzdělání v určité oblasti práva (například vyšší justiční úředník). Titul JUDr. (juris utriusque doctor, tedy doktor obojího práva – římského i kanonického) není pro výkon právnícké profese potřeba.

Některé právnícké profese mohou absolventi vykonávat po absolvování studia a nejsou potřeba další podmínky pro jejich výkon – právník v oblasti veřejné správy (na úřadech) či podnikový právník. Pro řadu profesí je však potřeba naplnit podmínky stanovené zákonem, typicky mít praxi a složit odborné zkoušky, což platí pro soudce, státního zástupce, advokáta, notáře či exekutora. Ti, co se na výkon funkce připravují, se nazývají **koncipienti** (u advokátů, notářů, exekutorů), resp. **asistenti** (u soudů a státního zastupitelství). Ti, co mají složené profesní zkoušky, ale ještě nevykonávají ono povolání, se nazývají **kandidáti**.

Soudce

Soudce soudí –

podle toho, u jakého soudu, se liší jejich činnost. Někteří z nich rozhodují o vině a trestu (trestní soudy), někteří projednávají a rozhodují spory z oblasti soukromého práva (civilní soudy) apod. Kromě Ústavy nalezneme právní úpravu v zákoně o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů.

Soudce rozhoduje buď jako **samosoudce**, nebo v tříčlenných **senátech**. U okresních soudů je zpravidla samosoudce, v případech stanovených zákonem pak senát, který se skládá z předsedy senátu (soudce) a 2 přísedících, kteří mohou být laikové (např. některé pracovněprávní spory). Krajské soudy rozhodují zpravidla v senátech (v některých případech je samosoudce). Pokud krajské soudy rozhodují jako soudy prvního stupně v trestních věcech (tj. jako první instance, jen v trestním právu), skládá se senát z předsedy senátu (soudce) a 2 přísedících, kteří mohou být laikové. Ve všech ostatních případech tvoří senát předseda senátu (soudce) a 2 další soudci. Vrchní soudy rozhodují v tříčlenných senátech složených z předsedy senátu (soudce) a 2 dalších soudců. V tříčlenných senátech složených ze soudců se rozhoduje také u Nejvyššího soudu, ale existuje zde i velký senát složený min. z 9 soudců. Každý soud má svého **předsedu** a **místopředsedu** či **místopředsedy**.

Ohledně **podmínek pro výkon funkce** Ústava ČR stanoví, že soudcem může být jmenován bezúhonný občan, který má vysokoškolské právnícké vzdělání. Další předpoklady a postup stanoví zákon – například státní občanství ČR, svéprávnost, věk nejméně 30 let, složení odborné zkoušky, úspěšné výběrové řízení či mít zkušenosti a morální vlastnosti zaručující řádné zastávání funkce. Soudce je jmenován do funkce prezidentem republiky bez časového omezení. Své funkce se ujímá složením slibu. Funkce pak **může**

zaniknout z několika důvodů – uplynutím kalendářního roku, ve kterém soudce dosáhl 70 let, dále nezpůsobilostí vykonávat funkci, smrtí či prohlášením za mrtvého, odvoláním, pozbytím českého státního občanství, omezením ve svéprávnosti, vzdáním se či odsouzením pro úmyslný trestný čin a některé neúmyslné trestné činy.

Soudci jsou při výkonu své funkce **nezávislí** a **nestranní**. Jejich nestrannost nesmí nikdo ohrožovat. To se projevuje v několika rovinách. Soudce je při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu. Jeho rozhodnutí přezkoumává zase jen soud. Musí rozhodovat v souladu s právními předpisy podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Musí vystupovat nezáujatě a bez předsudků k osobám u soudu, jsou povinni odmítnout nátlak, vliv či přání, které by vedlo ke snížení důvěry a důstojnosti. Nesmí se nechat ovlivnit médii, zájmy politických stran či veřejným míněním. K nestrannosti a nezávislosti dále patří tzv. neslučitelnost funkcí – soudce nesmí vykonávat žádné jiné placené funkce či výdělečné činnosti (až na výjimky – vědecká, pedagogická, literární, publicistická, umělecká činnost, činnost aktivního sportovce a činnost v poradních orgánech ministerstva, vlády a v orgánech komor Parlamentu, správa vlastního majetku). K nestrannosti přispívá také vysoký plat. Až na výjimky (kárná odpovědnost) nelze soudce proti jeho vůli odvolat nebo přeložit k jinému soudu.

Specifika ústavních soudců jsou následující. Soudce Ústavního soudu jmenuje prezident republiky se souhlasem Senátu, a to na dobu deseti let (lze opakovaně). Musí dosáhnout 40 let a být nejméně 10 let činný v právnickém povolání. Není zde věkové omezení pro zánik funkce jako u soudců obecných soudů. Ústavní soud se skládá z 15 soudců.

Soudci mohou mít své **asistenty**. Ti se připravují na budoucí povolání soudce. Seznamují se s činností soudce a soudu, dělají právní analýzy a rešerše, připravují jednání, podílí se na vyhotovení rozhodnutí soudu. Obecně vykonávají úkony z pověření soudce a jsou oprávněni sami rozhodovat v zákonem daných záležitostech. Asistenta je potřeba odlišit od **justičního kandidáta**, který prošel výběrovým řízením a prochází roční odbornou přípravou. Je větší šance, že se stane soudcem.

U soudů (a také státního zastupitelství) bývá dále **vyšší justiční úředník**. Podílí si na rozhodovací činnosti soudu (různá administrativní pomoc, vyřizuje dotazy a připomínky účastníků řízení či obhájců, pořizuje výpisy apod.) a samostatně rozhoduje v jednodušších věcech (například může vydat platební rozkaz či vést pozůstalostní řízení). Nemůže vést jednání ve věci samé a rozhodovat ve formě rozsudku v civilním řízení, v trestním řízení nemůže rozhodovat v hlavním líčení či vydávat trestní příkaz. Právní úpravu nalezneme v zákoně o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství.

Státní zástupce

Státní zástupce je někdy řazen do justice v širším slova smyslu, ale ve skutečnosti se jedná o orgán výkonné moci. Jmenuje jej ministr spravedlnosti na návrh nejvyššího státního zástupce (samotného nejvyššího státního zástupce pak vláda na návrh ministra). Jelikož je to orgán výkonné moci, může být problém s nezávislostí a nestranností, nezávislost není ani garantována Ústavou, na rozdíl od soudů a soudců. Dříve se označoval jako státní prokurátor. Základní právní úprava je dána článkem 80 Ústavy ČR, podrobná úprava je pak v zákoně o státním zastupitelství.

Hlavním úkolem je zastupovat **veřejnou žalobu v trestním řízení**, tj. podání obžaloby k trestnímu soudu. Zastupuje tak stát proti možným pachatelům (obviněným, potažmo obžalovaným), stíhá trestné činy. Než předstoupí před soudce, úkoluje státní zástupce policejní orgán, aby pro něj prováděl či zajišťoval důkazy, vyslychal osoby apod., sám státní zástupce může předvolávat osoby k podání vysvětlení. Není to však jediná funkce. Státní zástupce dále vykonává dozor nad dodržováním právních předpisů v místech, kde je omezována osobní svoboda (vazba, vězení, zabezpečovací detence, ochranné léčení, ochranná a ústavní výchova). Vystupuje také v civilním řízení, ve kterém chrání osoby, které mohou být svou nezpůsobilostí ohroženy na svých právech. Podobně jako soudce je vázán mlčenlivostí.

Soustava státních zastupitelství odpovídá soustavě soudů – máme okresní, krajská, vrchní státní zastupitelství a Nejvyšší státní zastupitelství, včetně odlišné terminologie pro města Prahu a Brno.

Nejvyšší státní zastupitelství se nachází v Brně, vrchní státní zastupitelství pak v Praze a Olomouci. Kromě státních zástupců zde působí také [vyšší justiční úředníci](#).

[Státním zástupcem](#) může být občan ČR, který je svéprávný a bezúhonný, dosáhl věku min. 25 let, má odbornou právní kvalifikaci, složil závěrečnou zkoušku a má morální vlastnosti, které dávají záruku, že bude funkci řádně zastávat. [Důvody zániku](#) se mírně liší od důvodů pro zánik funkce soudce, zásadně ale končí funkce uplynutím kalendářního roku, ve kterém státní zástupce dosáhne 70 let.

Advokát

[Advokát](#) je osoba, která poskytuje právní služby za úplatu (tedy za peníze). Poskytování právních služeb zahrnuje zastupování klientů před soudy a jinými orgány (osoby-klienti udělují advokátovi plnou moc k zastupování), obhajobu v trestních věcech (v průběhu celého řízení zde advokát funguje jako obhájce, v zákonem stanovených důvodech je obhajoba nutná – pokud nemá osoba obhájce, ustanoví se obhájce tzv. ex offo – z úřední povinnosti). Dále advokát sepisuje různé listiny (smlouvy, přípisy), zpracovává právní rozbor, uděluje právní rady. Může také provádět ověření pravosti podpisu (tzv. legalizace) či konverzi dokumentů. Základní právní úpravu nalezneme v zákoně o advokacii.

Mezi [advokátem a klientem vzniká smluvní vztah](#) (smlouva), je to zmocněnec účastníka v kterémkoliv řízení. Advokát je povinen chránit a prosazovat zájmy klienta, řídit se jeho pokyny (pokud nejsou v rozporu se zákonem), má až na výjimky povinnost mlčenlivosti. Za poskytování služeb náleží advokátovi [odměna](#), a to buď smluvní (advokát se s klientem dohodne na hodinové mzdě, úkolové či paušální), nebo také mimosmluvní (tj. tarifní) – úpravu nalezneme v advokátním tarifu, což je vyhláška ministerstva spravedlnosti.

[Advokátem](#) je ten, kdo je zapsán v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou (ČAK). Kromě podmínek, jako jsou odborná právní kvalifikace, svéprávnost a bezúhonnost, jsou podmínkami pro výkon advokáta tříletá praxe jako advokátní koncipient, složení advokátní zkoušky, zápis do seznamu advokátů, složení slibu a zaplacení poplatku.

[Česká advokátní komora](#) vykonává dohled nad dodržováním povinností advokátů, každý advokát je povinně jejím členem. Vykonává tzv. profesní samosprávu, vykonává veřejnou správu na úseku advokacie.

[Advokát](#) může vykonávat svou profesi samostatně ("podnikat"), v pracovním poměru či společně s jinými advokáty jako sdružení či společnost. Je trestně odpovědný a kárně odpovědný (hrozí až vyškrcnutí ze seznamu advokátů), musí být pojištěn, pokud způsobí klientovi újmu například nesprávnou radou, uhradí se z pojistky způsobená škoda.

Na závěr je potřeba dodat, že právní služby poskytují také notáři a exekutoři v rozsahu stanoveném zákonem. Pokud jde o zastupování před civilními soudy, nemusíte využít zastupování advokátem. Můžete se zastupovat sami či kteroukoliv svéprávnou osobou (i neprávnickem), ten za to ale nesmí brát peníze. V trestním řízení nelze, aby Vás zastupoval někdo jiný než advokát (obhájce), lze se obhajovat i sám, pokud není ze zákona ustanoven obhájce ex offo.

[Advokátní koncipient](#) se připravuje na výkon advokáta, advokát je jeho školitel (a zaměstnavatel současně). Advokát mu uděluje pověření, na základě kterého poskytuje právní služby. Je také zapisován do ČAK, musí být koncipientem min. 3 roky, aby mohl k advokátním zkouškám.

Notář

[Notář](#) je fyzická osoba, kterou stát pověřil [notářským úřadem](#). Je to osoba, kterou jmenuje ministr spravedlnosti na návrh [Notářské komory](#). Notářů je v České republice daný počet – tzv. [numerus clausus](#), tj. že jejich počet je přesně dán podle dostupnosti notářských úřadů veřejnosti, nemůže jich být více. Základní právní úprava je obsažena v notářském řádu.

Hlavními činnostmi notáře jsou sepisování veřejných listin (forma notářského zápisu), osvědčování listin a prohlášení, vydávání stejnopisů a opisů, přijímání listin a peněz do notářské úschovy. Výhodou je, že listina sepsaná či ověřená notářem značí pravost, což může v budoucnu pomoci předejít případným sporům. Další úlohou je funkce **soudního komisaře**, kterou vykonává v **řízení o dědictví či pozůstalosti**. V rámci tohoto řízení si notáře nevybíráte, je Vám přidělen soudem z důvodu nestrannosti a objektivit rozhodování. V omezeném rozsahu může také vykonávat právní služby (soupis soukromých listin či právní rozbor).

K veřejným listinám se vztahují dva pojmy – vidimace a legalizace. **Vidimace** znamená ověření shody opisu nebo kopie s listinou, neověřuje se pravdivost skutečností v listině. Opatřuje se ověřovací doložkou. **Legalizace** znamená ověření pravosti podpisu (neověřuje se obsah listiny). Tutéž činnost provádí také CzechPOINT – Český podací ověřovací informační národní terminál, dostupný na vybraných pobočkách České pošty. Pravost podpisu může ověřit také advokát.

Notářem může být státní občan ČR (ale i jiného členského státu EU, Evropského hospodářského prostoru a Švýcarska), svéprávný bezúhonný, s odbornou právní kvalifikací, pětiletou praxí a složením notářské zkoušky. Vede **notářský úřad**, což je soubor pravomocí k výkonu notářství trvale spojený s místem výkonu této činnosti. Povinně se sdružují do Notářské komory, která vykonává profesní samosprávu. Odměny pro notáře stanovuje notářský tarif, prakticky jednotně pro celou Českou republiku (cena za úkony bude stejná). U notáře mohou působit také notářští koncipienti (připravující se na výkon profese notáře) a notářští kandidáti (již mají složenou profesní zkoušku).

Exekutor

Hlavní funkcí **exekutora** je tzv. **nucený výkon exekučního titulu**. **Exekučním titulem** může být například vykonatelné soudní rozhodnutí (rozsudek či usnesení), vykonatelný rozhodčí nález, notářský zápis se svolením k vykonatelnosti či některé schválené smíry a listiny. Stanovují určitou povinnost. Pokud strana (účastník) nesplní uloženou povinnost dobrovolně, může být jeho splnění povinnosti autoritativně vynuceno. Například soud vynesl rozsudek, na základě kterého máte povinnost vrátit 15 000 Kč i s úroky z prodlení, které dlužíte kamarádovi. Vy peníze i přes rozsudek soudu nevrátíte. Poté nastává úloha exekutora.

Pokud jde o **peněžité plnění**, například dlužník dluží peníze, lze exekuci provést například srážkami ze mzdy a jiných příjmů (z důchodu, mateřské atd.), příkazem k výplatě z bankovního účtu, kdy dlužník nemůže nakládat s penězi v bance, příkázáním pohledávky (dlužník plní exekutorovi, ne dlužníkovi či jiným osobám) nebo prodejem dlužnických věcí (movitých a nemovitých). Pokud jde o **nepeněžité plnění**, tj. jiná povinnost než zaplatit, připadá v úvahu například vyklizení nemovitosti, odebrání věci či rozdělení společné věci.

Exekutor je tedy pověřen státem (soudem), aby vykonával exekuce, je na něj přenesena část pravomocí ze soudu. Pokud dlužník neplní ani po poskytnutí lhůty k plnění, sepisuje exekutor majetek povinného (což je osoba stížená exekucí) – za tímto účelem je oprávněn vstoupit do našeho obydlí (pokud nesouhlasíme, tak za asistence Policie ČR).

Obdobně jako u notářů i zde platí omezený výčet exekutorů, tj. **numerus clausus**. Exekutoři se povinně sdružují do **Exekutorské komory**. **Exekutorem** může být občan ČR, svéprávný a bezúhonný, s odborným právním vzděláním, min. 3 roky exekutorské praxe a složením exekutorské zkoušky. Jmenován je ministrem spravedlnosti na návrh Komory. U exekutora mohou působit exekutorští koncipienti (připravují se na výkon profese exekutora) a exekutorští kandidáti (již mají složené profesní zkoušky). Činnost exekutora je úplatná, hradí ji povinný exekutorovi. Odměnu stanovuje exekutorský tarif.

Soud nemusí pověřit výkonem rozhodnutí jen soudního exekutora, ale může si provést výkon rozhodnutí také sám. Jsou proto dva způsoby, jak výkon rozhodnutí zajistit. Mezi způsoby jsou jisté rozdíly. Hovoříme o dvojkolejnosti právní úpravy. Pro výkon rozhodnutí soudem je právní úprava obsažena v občanském soudním řádu, pro výkon rozhodnutí soudním exekutorem pak v exekučním řádu.

Insolvenční správce

Insolvenční řízení je dalším typem řízení. Podobá se, svým účelem, exekuci. V obou případech jde o uspokojení pohledávky věřitele (tj. osoba, které dlužník něco dluží). Rozdíl spočívá v tom, že v **exekuci** se řeší pohledávky jednoho věřitele, v **insolvenčním řízení** se řeší pohledávky všech věřitelů, kteří své pohledávky do řízení přihlásili. **Cílem insolvenčního řízení** je tak vypořádat dluhy a co nejvíce uspokojit všechny věřitele. Řeší se úpadek či hrozící úpadek dlužníka. Oprávněná osoba (nejen insolvenční správce, ale třeba i advokát nebo notář) může podat příslušnému krajskému soudu **insolvenční návrh** poté, co jsou zjištěny příjmy, závazky a majetek dlužníka. Po zahájení insolvenčního řízení je lhůta (2 měsíce) na to, aby věřitelé přihlásili své pohledávky. Pokud lhůtu promeškají, nemusí být nikdy uspokojeni. **Způsoby řešení úpadku** jsou konkurs a oddlužení, u právnických osob (nikoliv lidí) připadá v úvahu ještě reorganizace. Těm se více věnovat nebudeme. Pokud je na někoho vedeno insolvenční řízení, lze tuto informaci zjistit z **insolvenčního rejstříku**. Právní úprava je pak uvedena v insolvenčním zákoně.

Insolvenční správce nemusí být právník, musí splnit však podmínky dané zákonem o insolvenčním správci. Mezi ně patří například vysokoškolské magisterské vzdělání, praxe v oboru a složení zkoušek insolvenčního správce.

Rozhodce

O **rozhodčím řízení** jsme pojednali v minulém textu. Připomínáme, že se jedná o další způsob řešení sporů, kdy prostřednictvím rozhodčí doložky či rozhodčí smlouvy strany dobrovolně přenesou řešení sporů od obecných soudů k rozhodci či rozhodčímu soudu. Výsledkem řízení je **rozhodčí nález**, který je závazný a vykonatelný, stejně jako soudní rozhodnutí. Právní úprava je v zákoně o rozhodčím řízení.

Rozhodčí řízení má dvě podoby – před **stálým rozhodčím soudem**, nebo tzv. **řízení ad hoc** (pro každý jednotlivý případ). Zatímco rozhodčí soudy mají svůj seznam rozhodců, kteří rozhodují spor, v rozhodčím řízení ad hoc může být **rozhodcem** kdokoliv, kdo splňuje zákonné podmínky. Těmi jsou: státní občanství ČR, zletilost (18 let a více), svéprávnost a bezúhonnost. Tudíž i Vy (pravděpodobně) můžete být rozhodcem, pokud Vás strany sporu ve smlouvě označí jako rozhodce, který bude řešit spory vyplývající ze smlouvy a pokud Vy tuto funkci přijmete; budete tak moci vydat závazný a vykonatelný rozhodčí nález.

Mediátor

Mediace je alternativní způsob řešení sporů, který se dá označit za smírný způsob. Mediátor je třetí nestranná osoba, která vede mediaci, zprostředkovává komunikaci mezi stranami a vede strany k uzavření **mediační dohody**. Mediační dohoda je ideálním výsledkem mediace, protože se strany dohodnou. Není ale vykonatelná, tj. pokud strana dohody nedodrží to, co je stanoveno, nemůže nastat nucený výkon, jako je tomu u soudního či rozhodčího řízení. Právní úpravu nalezneme v zákoně o mediaci.

Mediátor nemusí být právník, musí splnit však podmínky dané zákonem. Těmi jsou: svéprávnost, bezúhonnost, vysokoškolské magisterské vzdělání, složení zkoušky mediátora a být zapsaný na seznamu mediátorů, který vede ministerstvo spravedlnosti.

Ombudsman

Ombudsman neboli **veřejný ochránce práv chrání** osoby před jednáním úřadů a zákonem vymezených institucí, pokud jednají v rozporu s právem či jsou nečinné. Dále dbá na ochranu osob, které jsou omezeny na svobodě před jakýmkoliv špatným zacházením (například ve vězení, zabezpečovací detenci či policejní cele). V neposlední řadě dbá na právo na rovné zacházení a ochranu před diskriminací či se zajímá o práva osob se zdravotním postižením. Každý má právo se obrátit zdarma se **svým podnětem** na ombudsmana.

Ombudsman je volen Poslaneckou sněmovnou na funkční období šesti let. Může jím být každý, kdo je volitelný do Senátu, tj. zejména dosáhl věku 40 let. Sídlí v Brně.

Přisedící

Na závěr se vrátíme ještě k soudům. Nejen soudci z povolání projednávají a rozhodují spory či rozhodují o vině a trestu, ale mohou tak v některých případech spolu se soudcem z povolání činit i tzv. **soudci z lidu**, tj. běžní občané. Vnáší do soudního řízení **laický prvek** a doplňují tak pohled profesionálního soudce, který je povinen rozhodovat jen podle práva. Vyskytují se v některých řízeních, ve kterých rozhoduje tříčlenný senát. Ten je tedy složený z jednoho soudce profesionála (tj. soudce z povolání) a dvou soudců z lidu. Všichni mají rovnocenný hlas. Soudci z lidu jsou v civilním řízení, pokud se řeší pracovníprávní věc v prvním stupni (čili u okresního soudu). Zajímavější je, že jsou také v trestním řízení, pokud trestní soud rozhoduje v prvním stupni o vině a trestu u trestného činu, za který lze uložit trest odnětí svobody min. na 5 let či více (spodní hranice trestní sazby, tudíž například u vraždy).

Přisedícím může státní občan ČR, bezúhonný a svéprávný, který dosáhl věku 30 let. Atraktivní však tato funkce není. Pokud pracujete, zaměstnavatel je sice povinen Vám dát volno a nahradit mzdu ve výši průměrného výdělku, za samotné rozhodování u soudu pak obdržíte ale jen symbolickou částku 150 Kč hrubého za 1 den.

